POVIJESNO-PRAVNO UREĐENJE IMOVINSKIH ODNOSA BRAČNIH/IZVANBRAČNIH DRUGOVA

Prof. dr. sc. Dubravka Hrabar [*]

UDK: 347.626(497.5)(091)
347.21:347.628(091)
DOI: 10.3935/zpfz.76.4.2
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: lipanj 2026.

Premda je brak društveni i pravni odnos koji krasi ponajprije emocionalna obojenost, suživot bračnih ili izvanbračnih drugova neminovno generira i imovinskopravne odnose. Pravno uređenje njihovih imovinskih odnosa staro je koliko i brak kao pravni institut, međutim, s početka su ti odnosi bili postavljeni kao refleks lošeg ili lošijega, ali svakako neravnopravnog odnosa žene i muškarca, upravo na štetu žena. O poboljšanjima se ponajmanje može govoriti u odnosu na izvanbračne drugove, jer je njihova zajednica tijekom cijele pravne povijesti bila proskribirana ili ignorirana. Poboljšanja nisu dohvatila bračne drugove tako dugo dok se poimanje žene nije promijenilo u sklopu svih ostalih promjena koje su nastajale, nazvanih valovima feminizma ili jednostavno sazrijevanjem ideje o potrebi ravnopravnog položaja žena s muškarcima. U radu se prikazuju osnovne postavke imovinskih odnosa bračnih drugova od rimskopravnog uređenja preko srednjovjekovnoga prava u Hrvatskoj pa do primjene Općeg građanskog zakonika u kojemu su postojala tri, još uvijek patrijarhalna zakonska režima. U doba socijalizma smijenilo se nekoliko obiteljskih zakona koji su počivali na napuštanju patrijarhalnih načela s naglaskom na dualnom režimu (zakonskom i posebnoj imovini) te skromnim, ali zadovoljavajućim uređenjem imovinskih odnosa izvanbračnih drugova. Osamostaljenjem političkog i pravnog sustava donosi se nekoliko obiteljskopravnih propisa među kojima Obiteljski zakon iz 1998. donosi najveću promjenu u smislu zamjene instituta zajedničke imovine institutom bračne stečevine i režimom ugovornih odnosa. Sve vrijeme svojevrsno trvenje predstavljalo je pitanje komplementarnosti ili konkurencije građanskopravnog i obiteljskopravnog uređenja, a u današnje doba zbog razvoja trgovačkih odnosa nov izazov de lege ferenda *predstavlja imovina bračnih drugova koju čine udjeli u trgovačkim društvima.*

Ključne riječi: brak; izvanbračna zajednica; imovinski odnosi

[*] Dr. sc. Dubravka Hrabar, profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, 10 000 Zagreb; dubravka.hrabar@pravo.unizg.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4103-8190

1. IMOVINSKI ODNOSI KAO SASTAVNICA BRAČNIH ODNOSA**

Pravno uređenje imovinskih odnosa, odnosno njegove mijene bile su tijekom povijesti rezultat širih društvenih promjena u odnosu na društveni, pa i pravni status žene. Kako se mijenjalo poimanje uloge žene, tako se, doduše poprilično sporo, tomu prilagođavalo promišljanje o potrebi da žena u vlasničkopravnom smislu može (i treba) sudjelovati u vlasništvu nad imovinom stečenom u braku.

Različitost pravnih uređenja osobina je europskoga pravnog prostora jer su, i povijesno gledajući, utjecaji na pravne sustave, obiteljsko pravo i imovinske odnose bračnih drugova bili različiti. Činjenica je da je rimskopravno uređenje predstavljalo zajedničko ishodište, pa je u širem smislu i obiteljsko pravo europskih država u mnogim institutima ipak slično. No, kasniji utjecaji išli su prema divergenciji u uređenju imovinskih odnosa bračnih drugova (unutar današnjeg područja Europske unije). Ostale su mnoge sličnosti, ali i bitne razlike, pa je "teško [je] očekivati ujednačavanje do stupnja istovjetnosti, štoviše dvoji se je li to uopće moguće (a i potrebno), premda nastojanja o tome, u europskom legislativnom smislu postoje".[1] Neki teoretičari smatraju da će biti jako teško postići usklađenost.[2]

Pitanje uređenja imovinskih odnosa u braku odnosno kako ih urediti naizgled je podredno pitanje, jer je brak ponajprije zajednica nastala iz drugih pobuda kao što su emocije, intimnost, želja za prokreacijom i sl.[3] Međutim, dvoje ljudi, pa tako i žena i muž tijekom braka stvaraju svakojaka, različita dobra nad kojima oni imaju različite ovlasti – od upravljanja do vlasništva. U pravilu se njih dvoje dogovaraju oko stjecanja imovine i vlasništva nad njome i upravljanja njome, međutim, posebice delikatno pitanje jest dioba imovine, jer najčešće do

** Ovaj je tekst napisan u sklopu projekta *Imovinski odnosi (izvan)bračnih drugova na sjecištu obiteljskog, građanskog i trgovačkog prava* (IIP-IOIBD-25-09).

1 *V. amplius* Winkler, S., *Imovinski odnosi u obitelji: nacionalna pravna rješenja i europski trendovi*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, *vol.* X, br. 1, 2019., str. 450.

2 Tako Henrich, D., *Sul futuro del regime patrimoniale in Europa*, u: Patti, S. (ur.), *Annuario di diritto tedesco (2002)*, Giuffrè, Milano, 2003., str. 29, cit. prema *ibid.*

3 Korać Graovac, A., *Imovinski odnosi bračnih drugova*, u: Hrabar, D. (ur.); Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A., *Obiteljsko pravo,* Narodne novine, Zagreb, 2021., str. 455 navodi: "Imovinski odnosi smatrani su manje bitnim dijelom obiteljskopravnih odnosa tijekom gotovo pola stoljeća socijalističkog društvenog uređenja u kojem su živjeli hrvatski građani. … imovinske odnose bračnih drugova uređivali (su) većinom strogi propisi, uz suženu stranačku slobodu ugovaranja." Dakako, s tim u vezi dobili smo i oskudicu zakonskih odredaba.

nje dolazi u kriznim bračnim trenutcima. Bračna zajednica odnosno brak imaju, dakle, i svoju ekonomsku funkciju te je "nezamislivo [je] zajedničko življenje dviju osoba u kojem one, svaka na svoj način, prema svojim mogućnostima i raspoloženju, ne bi stvarale neku imovinu, povećavale je, trošile, upravljale njome na različite načine i stvarale kroz sve to određene imovinskopravne odnose, odnosno stjecali i gubili prava".[4]

U pogledu pravne regulative imovine izvanbračnih drugova ona je kaskala za uređenjem ostalih obiteljskopravnih odnosa bračnih drugova, jer je pitanje postojanja izvanbračne zajednice, pa tako posljedično i uređenja imovinskih odnosa, niz godina bilo zanemareno i prepušteno uređenju kroz sudsku praksu. U osnovi su imovinski odnosi izvanbračnih drugova na hrvatskom pravnom području imali dvostruki problem: ravnopravnosti žene s muškarcem i (ne) jednakosti takve zajednice spram braka.

2. POVIJESNI HOD IMOVINSKIH ODNOSA

Patrijarhalni sustav podrazumijevao je široke ovlasti muškarca i muža, što je bilo itekako prisutno i u odnosu na bračnu imovinu. Stoljećima je muž bio isključivi vlasnik imovine stečene u braku, on je bio svojevrsna okosnica pravnog uređenja bračne imovine.[5] U rimskopravnoj povijesti, imovinske ovlasti žene slijedile su njezin (podređeni) položaj u braku, koji je ovisio o tome je li brak bio sklopljen *cum manu* (koji je značio da je žena napustila svoju agnatsku obitelj i prešla pod vlast muža ili njegova oca; taj oblik braka nestaje u 3. stoljeću) ili *sine manu* (gdje je ostajala pod vlašću svoje obitelji, a taj oblik braka je bio sve češći potkraj Republike).[6] U imovinskopravnom i, uže, nasljednopravnom smislu, žena nije imala imovinskopravne sposobnosti, te je sve što bi stekla pripadalo mužu, čak i imovina koju je imala prije braka.[7] To se poglavito odnosilo na brak *cum manu*, dok su se imovinski odnosi u braku *sine manu* ravnali prema načelu razlučenih dobara (*separatio bonorum*), što je podrazumijevalo da je imo-

[4] Hrabar, D., *Status imovine bračnih drugova – neka pitanja i dvojbe*, Godišnjak – Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i prakse, *vol*. 9, 2002., str. 44.

[5] Primjera radi, u komparativnim kolizijskim sustavima mjerodavno se pravo određivalo prema muževljevom domovinskom pravu; *cfr.* Eisner, B., *Medjunarodno, medjupokrajinsko (interlokalno) i medjuvjersko bračno pravo Kraljevine Jugoslavije*, Tipografija, Zagreb, 1935., str. 102.

[6] Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo,* Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022., str. 79.

[7] *Ibid*., str. 85.

vina žene *alieni iuris* pripadala njezinu *pater familias*, a ako je bila *sui iuris* tad je sve pripadalo njoj, dakle ne samo miraz već i vlastita imovina koju je imala.[8] U slučaju dvojbe oko vlasništva (prema *preasumptio Muciana*) sve je pripadalo mužu.[9] Pitanje miraza bilo je detaljno uređeno kao svojevrsni korektiv strogih, patrijarhalnih pravila. Posebice su bila važna pravila o osnivanju miraza[10] te o obvezi povrata miraza[11].

Rimsko je pravo preživjelo pad države, te je kroz Justinijanovu kodifikaciju recipirano u susljedna zakonodavstva, osobito poslije kroz građanske kodifikacije.

Srednjovjekovno hrvatsko pravo bilo je pod utjecajem nekoliko pravnih sustava[12], a povijesnopravne teorije smatraju tzv. obiteljsku imovinu "temeljnom ustanovom srednjovjekovnih pravnih sustava, pa tako i hrvatskoga".[13] Zbog povijesne i političke razjedinjenosti Hrvatske (s aspekta današnjih granica) može se zamijetiti da su postojali različiti načini uređenja imovine bračnih drugova, bilo opsegom bilo predmetom[14], uz dominantno prisutnu podređenost žene. Međutim, tijekom svih tih stoljeća uvijek se provlači zapretena misao i poriv da se ženin imovinski položaj popravi[15], bilo za vrijeme braka ili nakon njegova

---

8 Upravu nad tom imovinom (*parapherna*) obično je žena ugovorom o nalogu prepuštala mužu. Riječ je najčešće o odjeći i nakitu; *cfr.* Žiha, N., *Imovinskopravni aspekti prestanka braka u rimskoj pravnoj tradiciji*, u: Rešetar, B.; Župan, M. (ur.), *Imovinskopravni aspekti razvoda braka – hrvatski, europski i međunarodni kontekst*, Pravni fakultet J. J. Strossmayera, Osijek, 2011., str. 51.

9 Horvat, Petrak, *op. cit.* u bilj. 6, str. 85.

10 Tzv. *promissio dotis, dictio dotis, datio dotis, pactum dotis*.

11 Tzv. *dos recepticia*, akcija *ex stipulatu, actio rei uxoriae, lex Iulia de adulteris*, zakonsko založno pravo, *donatio ante nuptias* itd.; *cfr.* Horvat, Petrak, *op. cit.* u bilj. 6, str. 86 i d.

12 Tako osim recipiranoga rimskog, spominje se bizantski, langobardsko-franački, mletački i ugarski; *cfr.* Margetić, L., *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1996., cit. prema Majstorović, I., *Bračni ugovor – novina hrvatskoga obiteljskog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005., str. 10.

13 Margetić, L.; Apostolova Maršavelski, M., *Hrvatsko srednjovjekovno pravo – vrela s komentarom*, drugo dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 1999., str. 20; cit. prema Majstorović, *ibid.*, str. 11.

14 Tako Majstorović, *op. cit.* bilj. 12 iscrpno izvješćuje o Eklogi bizantskog cara Lava II., o tzv. braku na istarski način, Krčkom statutu, u Dalmaciji, o Novigradskom i Poljičkom statutu, u Slavoniji i dr.

15 A. Dabinović navodi kako žena u doba hrvatsko-ugarskog prava (tzv. *Tripartita*) nije bila nezaštićena glede imovinskih odnosa, jer su postojali instituti ženske četvrtine (*de iure quartalicii*), djevojačkog prava (*de iure capillari*), udovičkog prava (*de iure viduali*), miraza (*dos*), zajedničke tekovine (*de conquisitione coniugali*), ženine prćije

prestanka (tj. zbog udovištva), bilo u odnosu na muža ili na treće osobe. Sve su to bili skromni početci kasnijega ravnopravnijeg uređenja odnosno zaštite žene. Valja imati na umu da je potreba za vlasništvom žene nad imovinom slijedila odnosno proizlazila iz potrebe egzistencije, osobito ako je žena postala udovicom odnosno ako se nikada nije udavala.

Za suvremeni razvoj imovinskopravnih odnosa na našem području velik je utjecaj i važnost imao austrijski Opći građanski zakonik (iz 1811., dalje: OGZ[16]) koji je utemeljio (ili u stvari nastavio) patrijarhalni[17] model odnosa u obitelji, pa tako i u imovinskim odnosima bračnih drugova. Prema OGZ-u postojala su tri zakonska režima uređenja imovinskih odnosa među bračnim drugovima:

(*de allatura et parapherno*), itd.; *cfr.* Aralica, T., *Bračna stečevina i drugi imovinskopravni odnosi bračnih drugova u sudskoj praksi*, Informator, Zagreb, 2024., str. 23.

[16] OGZ je proglašen carskim patentom 1811. godine u austrijskim nasljednim zemljama Monarhije. Postupno se uvodio u ostale dijelove države pa je u razdoblju od 1812. do 1820. godine stupio na snagu u hrvatskim zemljama: Vojnoj krajini, Istri i Dalmaciji, dok je carskim patentom iz 1852. uveden u kraljevine Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, srpsku Vojvodinu i tamiški Banat; *cfr.* Krešić, M., *Nasljednopravna načela Općega građanskog zakonika u praksi hrvatsko-slavonskih ostavinskih sudova*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, *vol*. 63, br. 5-6, 2013., str. 1097. U Dalmaciji (i na otocima Korčuli, Visu, Lopudu, Šipanu, Mljetu i Lastovu) uveden je 1816., te u dijelu karlovačkog okruga kao dijela Kraljevine Ilirije 1820., u Međimurju je njegova primjena ovisila o političkim prilikama i vjeroispovijesti bračnih drugova, te se izmjenjivao s ugarskim pravom. O mijenama u primjeni OGZ-a, razjedinjenosti područja, njegovoj teritorijalnoj primjenjivosti i razvoju pravnog uređenja imovinskih odnosa (u širem smislu) na području današnje Hrvatske *v.* iscrpnu analizu Gavella N., *Građanskopravno uređenje u Hrvatskoj i pripadnost pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu*, u: N. Gavella *et al.*, *Hrvatsko građanskopravno uređenje i kontinentalnoeuropski pravni krug*, Pravni fakultet u Zagrebu – Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljsko pravo, Zagreb, 1994., str. 7 – 34. U okvirima pravne razjedinjenosti hrvatskih područja, ne treba zanemariti i činjenicu da je i francuski *Code Civil* vrijedio u dijelovima Dalmacije; usp. Petrak M., *Code Civil i hrvatska pravna kultura*, u: *Hrvati i Ilirske pokrajine (1809.-1813.)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, str. 455 – 470. Napominjemo, bez pretenzija za analizom imovinskopravnih odnosa, da se u razdoblju Države Slovenaca, Hrvata i Srba, pa Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije primjenjivao i Zakon o vanparničnom postupku (1931.) koji je imao odredbu o bračnom ugovoru u slučaju maloljetničkog braka.

[17] Patrijarhalnost se ogledala u odredbama o mužu kao glavi porodice i njemu kao ženinom zakonskom zastupniku na sudu i izvan suda (§ 91); o dužnosti žene da sluša muževljeve osnovane odredbe (§ 92), o pravu muža da ženi oduzme vođenje kućanstva i proglasi je rasipnicom (§ 1235); *cfr.* Korać, A., *Imovinski odnosi*, u: Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac-Lozić, D.; Korać, A., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 492.

sustav razlučenja imovine (tzv. dotalni sustav), sustav upravne zajednice te sustav zajednice dobara. Prvi sustav ponajviše nalikuje današnjem sustavu vlastite imovine; u sustavu upravne zajednice vlasništvo žene je intaktno, a muž može njome upravljati (obrnuto se ne spominje), a u sumnji se smatra da imovina pripada mužu; sustav zajednice dobara pretpostavlja da je imovina bračnih drugova zajednička, bez obzira na to je li riječ o podsustavu potpune ili djelomične ili mobilijarne zajednice[18], s time da u taj sustav ne ulazi ono što su bračni drugovi unijeli u brak ili naslijedili.[19] Zajednicu dobara muža i žene valjalo je uspostaviti posebnim ugovorom.[20] Karakteristika tadašnjeg pristupa bračnoj imovini naglašeno je patrijarhalna, što se ponajprije vidi u sustavu upravljanja imovinom gdje je muž bio zakonski zastupnik žene s pravom upravljanja kako njezinom imovinom (i uživanja plodova te imovine) tako i zajedničkom (s) tečevinom. Klice zaštite žena javljaju se kroz mogućnost da žena opozove mužu pravo uprave (§ 1238) ili podnese tužbu za raspolaganje svojom imovinom. Sve je to trajalo, s povremenim političko-pravnim nastojanjima k pravnoj emancipaciji od austrijskoga OGZ-a[21], do modernizacije obiteljskoga prava u 20. stoljeću.

3. SOCIJALISTIČKO PRAVNO UREĐENJE IMOVINSKIH ODNOSA

3.1. Osnovni zakon o braku i (republički) imovinski zakoni

U okvirima heterogenosti pravnih područja bivše države SFRJ nakon Drugoga svjetskog rata, hrvatsko pravno područje bilo je pod zajedničkim uređenjem saveznoga Osnovnog zakona o braku (1946.; dalje: OZB).[22] OZB je nazvan osnovnim jer je "jedinstveno rješava[o] sva važnija pitanja koja se tiču braka i

[18] O karakteristikama svakog podsustava, *v.* pobliže Majstorović, *op. cit*. u bilj. 12, str. 31.

[19] *Cfr. ibid.*, str. 31.

[20] O pojedinostima *v. ibid.*, str. 40.

[21] Pobliže Krešić, *op. cit*. u bilj. 16. O promjenama u pravnoj regulativi u razdoblju Trojedine Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije *v.* Karlović, T., *Consequences of the "Springtime of Nations" in Croatia – Finding a Separate Legal System Based on the Roman Legal Tradition Through Reaction*, u: Veress, E. (ur.), *Fundamental Legal Transformations as a Consequence of the Springtime of Nations (1848)*, Ferenc Mádl Institute of Comparative Law, Budapest, 2024., str. 43 – 68.

[22] Službeni list FNRJ, br. 29/46. Zakon je doživio nekoliko izmjena i dopuna (1948., 1951., 1955., 1957.) te najopsežniju 1965. godine kako bi OZB bio usklađen s ustavnim promjenama iz 1963. godine.

bračnih odnosa"[23] na području cijele bivše države, a pobliže uređenje bračnih imovinskih odnosa prepušteno je republičkim zakonima bivše države.[24] Svega je nekoliko zakonskih članaka OZB-a uređivalo imovinske odnose bračnih drugova: čl. 7. – 10.

Posebna odnosno vlastita[25] imovina je imovina koju jedan bračni drug ima u vrijeme sklapanja braka i zadržava pravo da njome upravlja i raspolaže samostalno, bilo u cijelosti ili s dijelovima (čl. 7.). OZB je preuzeo model razlučenih dobara naglašavajući time (i) ekonomsku ravnopravnost žene u bračnim imovinskim odnosima, odjeljujući posebnu imovinu od one koja se stvarala tijekom braka. Osim imovine unesene u brak, u posebnu imovinu ulazi i ona koju je stekao za vrijeme braka drugim načinom, a ne radom. To su, dakle: vlasništvo, ostala stvarna prava, tražbine, prihodi od imovine (kamate), plodovi nastali radom prije sklapanja braka[26], stvari koje je za posebnu imovinu "nabavio ili dobio (kupnjom, zamjenom itd.), … dobio kao naknadu, npr. uslijed osiguranja, nakade štete, eksproprijacije itd.".[27] U posebnu imovinu pripadaju i predmeti za osobnu uporabu, predmeti za obavljanje zanata ili zanimanja stečeni prije sklapanja braka ili poslije, ali ne radom (npr. darovanjem ili su nabavljeni iz posebne imovine).[28] Premda je zbog "načela ravnopravnosti žene u braku koje odgovara ekonomskom i pravnom položaju žene koji ona danas ima u društvu"[29] izostavljeno pravno uređenje miraza i djevojačke opreme, ti instituti prisutni u praksi[30], ako i dogovoreni, imali su status posebne imovine za koju vrijedi uređenje građanskog prava jer je riječ o izdvojenoj, vlastitoj imovini.

---

[23] Prokop, A., *Komentar Osnovnom zakonu o braku*, Školska knjiga, Zagreb, 1969., str. 8.

[24] Tako je Hrvatska donijela Zakon o imovinskim odnosima bračnih drugova NR Hrvatske (Narodne novine NR Hrvatske, br. 23/1950, 11/78).

[25] A. Prokop alterira pojmove *vlastita* i *posebna* imovina, pri čemu OZB riječi "vlastita" daje atributsko značenje. Doista, sklop "posebna imovina" jače naglašava razliku u odnosu na zajedničku imovinu.

[26] Prokop, A., *op. cit.* u bilj. 23, str. 25.

[27] *Ibid.*, str. 26.

[28] *Ibid.*

[29] Iz obrazloženja Prijedloga OZB-a; *cfr. ibid.*

[30] Zanimljivi su primjeri iz sudske prakse navedeni u djelu u bilj. 23 koji ilustriraju prošlo vrijeme u kojem nije bilo neobično da sudionik NOB-a dobije ček od armije za kupovinu namještaja, ili da žena u brak unese dukate, gotovinu i kukuruz, nekretnine dodijeljene po agrarnoj komisiji, itd.

Drugi imovinski režim u OZB-u bila je tzv. zajednica tekovine radom. Čl. 8. vrlo jasno navodi:

> "Imovina, koju su supruzi stekli radom u toku braka je njihova zajednička imovina. Koliki je udio svakog bračnog druga u zajedničkoj imovini određuje u slučaju spora sud prema njihovom doprinosu, procjenjujući sve okolnosti. Pri tome će se voditi računa ne samo o zaradi svakog bračnog druga već i o pomoći jednog bračnog druga drugome, o njihovom vođenju domaćih poslova, staranju o održavanju imovine i o svakom drugom obliku rada i suradnje u upravi, održavanju i povećanju zajedničke imovine."

Iz ovako sročene odredbe može se razaznati nekoliko elemenata. Ponajprije rad kao konstitutivni element te imovine odraz je kolektivističkog gledanja na obiteljsku imovinu i socijalističkog rakursa izraženog kroz krilaticu "svakome prema njegovom radu". Osim toga, ne samo da je bilo potrebno – zbog "zaostalih" društvenih odnosa koji su se i dalje protezali usprkos socijalističkom uređenju gdje su žene i dalje pretežno vodile brigu oko kućanstva, te oblike pretvoriti u moduse stvaranja imovine i time pojačati ravnopravnost žene s mužem. U odnosu na vrijeme nastanka zajedničke imovine, zakonodavac se opredijelio za formulaciju "za vrijeme trajanja braka", što je izvjesnije kao moment do kojega se imovina stvarala radom. Onodobna je sudska praksa[31] zamjerala ovakvom zakonskom rješenju moguću nepravednost, ako je došlo do prekida bračne zajednice i stvaranja imovine, pa je i pravna teorija[32] sugerirala promjene u smjeru "trajanja bračne zajednice". U pravnoj se teoriji, što se proteglo i zadržalo do današnjih dana, analizirao oblik rada bračnih drugova koji je kriterij nastanka zajedničke imovine, navodeći ga kao direktni ili indirektni, pojedinačni, zajednički, odnosno riječ je o radu koji "stvara vrijednost".[33] Na isti način se predmetom zajedničke imovine označuju vlasništvo[34] (pokretnina i nekretnina), ostala stvarna prava (služnosti, založno pravo, obvezna prava), prihodi od zajedničke imovine (osim prihoda od posebne imovine koji pripadaju zajedničkoj imovini ako su stečeni radom tijekom braka!), naknade (štete, od eksproprijacije, od osiguranja itd.), nabave za stvari zajedničke imovine, uštedevina. U pogledu zarade

---

[31] Tako V. s. NRH br. Gž 454/55 od 23. ožujka 1955, Gž 1957/65 od 9. prosinca 1965.

[32] *V.* Prokop, *op. cit.* u bilj. 23 str. 31.

[33] *Ibid.*, str. 31.

[34] Zanimljivo je da se vlasništvo nekretnina upisivalo u zemljišne knjige "na ime obaju bračnih drugova kao njihova zajednička imovina s neopredijeljenim dijelovima" s kojom upravljaju i raspolažu zajednički i sporazumno, pa time dobiva karakteristiku "skupnog vlasništva", a ne suvlasništva kod kojeg su dijelovi idealno podijeljeni; *cfr. ibid.*, str. 35.

kristalizirala su se tri mišljenja. Prema prvome je zarada bila zajednička imovina jer je zarada rezultat rada. Drugo mišljenje je smatra posebnom imovinom u trenutku stjecanja kako bi bračni drug mogao njome samostalno raspolagati, jer bi u protivnome (kad bi bila zajednička imovina koja bi iziskivala pristanak drugog bračnoga druga) mogla i za najmanji iznos zarade dovesti do nemogućih situacija u praktičnom životu.[35] Treći pogled predstavljao je kompromis tako što je zarada imala atribuciju zajedničke imovine uz prešutan sporazum prema kojem svaki bračni drug može za svoje osobne potrebe zadržati određeni iznos primjeren ekonomskim prilikama i potrebama bračnih drugova. Predmeti za osobnu uporabu izazivali su određene prijepore, pa su tadašnji republički zakoni za slučaj diobe zajedničke imovine uređivali to pitanje tako da ako su predmeti bili nerazmjerno velike vrijednosti, smatrani su zajedničkom imovinom, a ako su bili srednje ili neznatne vrijednosti, imali su se izdvojiti i dati bračnomu drugu povrh njegova dijela. Tendencija je bila predmete za osobnu uporabu tretirati, ne samo prigodom diobe već i tijekom braka, kao posebnu imovinu. Slično je vrijedilo i za predmete za obavljanje zanata ili zanimanja. Republički zakoni priklonili su se ideji da ako nisu nerazmjerno velike vrijednosti, predstavljaju posebnu imovinu odnosno *vice versa* zajedničku imovinu. Republički zakoni uređivali su pitanje upravljanja zajedničkom imovinom na isti način kako je to uređeno i danas, tj. bilo je moguće sporazumom povjeriti jednomu od njih upravu imovinom, u protivnom su njome upravljali zajednički i sporazumno. Sporazum je bio moguć i za raspolaganje zajedničkom imovinom na način zajedničkog i sporazumnog raspolaganja, pa su republički imovinski zakoni izričito zabranjivali samostalno raspolaganje bračnoga druga, čak i svojim udjelom u zajedničkoj imovini, ako je riječ o pravnom poslu *inter vivos*. Ovi sporazumi mogli su biti izričiti ili prešutni, u svako doba bilo je moguće od sporazuma odustati osim u nevrijeme.

Specifičnost je zajedničke imovine bračnih drugova bila u njezinoj diobi. Iako je ravnopravnost bila načelo (uz posebno isticanje radnji koje utječu na stvaranje imovine u čl. 8. st. 2.) doprinos u stvaranju bio je ključni element. Doprinos je mogla biti zarada, pomoć jednoga prema drugome (u bolesti), vođenje kućanskih poslova[36], briga o održavanju imovine te njezinu povećanju i upravljanju, ali sve kroz kriterij uloženoga rada, a ne socijalnih momenata (npr. neimaštine).[37] Obiteljskopravni komentari instituta diobe zajedničke imovine

[35] *Ibid.*, str. 32.

[36] U pravilu se to odnosilo na domaćice koje su vodile brigu o ishrani, čistoći, odgoju i njezi djece, što je mužu omogućavalo da se posveti radu izvan kuće. Žene koje su paralelno radile i izvan kuće "davale su dvostruki doprinos"; *cfr. ibid.*, str. 39.

[37] *Ibid.*, str. 40.

vrlo su temeljiti i uzimaju u obzir sve moguće situacije i tadašnju sudsku praksu.[38] Zanimljivo je istaknuti, budući da je razvod braka bio moguć na temelju krivnje, kako ta činjenica nije utjecala na eventualno povećanje udjela nekrivog bračnoga druga, kao ni znanje za uzrok ništavosti ili nepostojanja braka.[39] Bračni drugovi mogli su diobu imovine provesti sporazumno, bez suda, jer je riječ o "već stečenoj imovini" za koju oni točno znaju koliko je tko od njih pridonio u njezinu nastanku.[40] Suprotno tomu, sporazum nije bio dopušten u odnosu na buduću imovinu zbog neznanja koliki će udio koga od njih biti.

Bračni drugovi bili su, u odnosu na obveze preuzete prije i nakon sklapanja braka, samostalno odgovorni, dok je za one koje su se odnosile na tekuće potrebe[41] zajednice odgovarao i drugi bračni drug. Solidarna odgovornost pretpostavlja odgovornost svakog bračnoga druga u cijelosti.

OZB je napustio tzv. *pacta nuptialia* kakve je sadržavao OGZ[42], jer su ti ženidbeni ugovori imali u vidu buduće sklapanje braka, te su se njima uređivali anakroni društveni odnosi kao što su miraz, uzmirazje, udovička plaća, nasljeđivanje u slučaju smrti i dr.[43] Ugovori koje je OZB dopuštao nisu bili imenovani, već su općenito bili dopušteni ("svi") pod uvjetom da nisu protivni zakonu (čl. 10.), a forma nije bila propisana. Pravna teorija takve je ugovore podvrgavala općim uvjetima građanskoga prava, premda je riječ o specifičnim odnosima i posebnim (bračnim) ulogama odnosno (bračnom) statusu. Tek poslije sazret će spoznaja o posebnosti takvih ugovora u odnosu na one građanskoga prava. Sadržajno je intencija bila dopustiti bračnim drugovima sklapanje ugovora o darovanju, zajmu, kupoprodaji, uporabi i korištenju neke stvari posebne imovine.[44] Sklapanje bračnih ugovora bilo je, prema tumačenju pravne teorije, zabranjeno (odnosno ugovori bi bili nevažeći) ako je namjera bila: zamijeniti zakonski imovinski režim za neki drugi, ograničiti doseg ugovora samo na nekretnine ili pokretnine, raspolagati diobom buduće imovine bez obzira na

---

38 *Ibid.*, str. 39 – 53.

39 A. Prokop u više navrata ističe kako je nepostojeći brak stvarao zajedničku imovinu usprkos toj negativnoj kvalifikaciji (*ibid.*, str. 41, 43 i dr.).

40 *Ibid.*, str. 43.

41 A. Prokop, *ibid.*, str. 54, navodi da njihova kvalifikacija ovisi o kriteriju (subjektivne prirode) koji se mijenja shodno različitim ekonomskim mogućnostima koje kvalificiramo pojmom životni standard.

42 Navodi se kako ugovori sklopljeni po OGZ-u stupanjem OZB-a na snagu ostaju na snazi ako nisu bili protivni ovom posljednjem ili republičkim propisima; *cfr. ibid.*, str. 60.

43 *Ibid.*, str. 58.

44 *Ibid.*

doprinos, unaprijed se odreći svojega dijela, imovinu ostaviti nepodijeljenom nakon prestanka braka, odreći se vlastita uzdržavanja, te na koncu ugovoriti miraz[45] ili mehr kao zastarjele obiteljskopravne institute.

3.2. Zakon o braku i porodičnim odnosima

Promjene u bračnoimovinskom režimu, shvatimo li ih kao produbljenje i proširenje pravne regulative s ciljem boljega i preciznijega uređenja imovinskih odnosa, dogodile su se u manjem opsegu potkraj sedamdesetih godina 20 stoljeća. Naime, za određene promjene koje će slijedile nekoliko desetljeća kasnije uvjeti još nisu bili sazreli, pa je preuzimanje postojećih instituta očito zadovoljavalo kriterije politike, prava i društvenih odnosa, poglavito imovinskih odnosa između žene i muža. U pojedinim institutima došlo je samo do jezičnih promjena u smislu nazivlja.

Prelaskom uređenja obiteljskopravne materije u nadležnost republika tadašnje države nastala je mogućnost da i hrvatski zakonodavac, u okvirima ovlasti iz republičkog Ustava (1974.)[46] ovu materiju uredi na svoj specifičan način. Sadržaj "porodičnog prava mijenja (se) u vremenu i u prostoru, ovisno o društvenim ciljevima koji su odraz društvenih potreba i interesa".[47]

Zakon o braku i porodičnim odnosima[48] iz 1978. godine (dalje: ZBPO) donesen je nakon dva desetljeća primjene OZB-a s namjerom da u okvirima socijalističkog društvenog uređenja na tada suvremeniji način uredi imovinske odnose te ih je regulirao u posebnom, sedmom dijelu.

Za bračne drugove postojala su i dalje dva režima: zajednička imovina i posebna imovina. Konstitutivni element nastanka zajedničke imovine i dalje je bio rad, no promjena se odnosila na vrijeme stjecanja te se ZBPO ograničio na trajanje bračne zajednice umjesto na trajanje braka, a kako je godinama prije

---

[45] Ako je miraz bio predan mužu po ranijim propisima, stupanjem na snagu OZB-a on je postao posebna imovina žene. O vraćanju miraza u različitim situacijama *v. ibid.*, str. 61 – 64.

[46] Ustavno pravo federalnih jedinica odnosilo se na pravo da svojim propisima uređuju pretežni dio društvenih odnosa, pa je Ustav SRH propisao kao republičku ovlast uređenje *inter alia* i pitanja braka, porodice, starateljstva, osobnog statusa građana i dr. (čl. 356.); *cfr.* Alinčić, M.; Bakarić, A., *Porodično pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1989., str. 9.

[47] *Ibid.*, str. 5.

[48] Narodne novine SRH, br. 11/78 i Ispravak Zakona o braku i porodičnim odnosima (Narodne novine SRH, br. 27/78).

toga predlagala obiteljskopravna teorija[49] te se tražilo da "bračni drugovi žive u stvarnoj bračnoj zajednici".[50] Oblici rada kojim se pridonosilo stjecanju imovine (odnosno udjelima u njoj) i dalje su tumačeni na isti način (kao neposredan i posredan rad). Novina je što je ZBPO uredio status darova (čl. 291.), učinjenih od strane jednog bračnoga druga drugomu, u slučaju razvoda ili poništaja braka, propisujući načelo da se oni ne vraćaju, a povrat je bio moguć (najkasnije u roku od godine dana od prestanka braka) u slučaju velikog nerazmjera u odnosu na cjelokupnu imovinu. Međutim, ako bi vraćanjem dara bračni drug došao u teške materijalne prilike, nije ga bio dužan vratiti. Status darova učinjenih od strane trećih osoba nije bio reguliran ovim Zakonom.[51] Obiteljskopravna teorija na isti je način kao i prije tumačila sadržaj, tj. što sve može biti predmetom zajedničke imovine, dodatno naglašavajući "[čak] štoviše, u zajedničku imovinu spadaju i prihodi od posebne imovine koji su stečeni radom bračnih drugova".[52]

Status osobnog dohotka i dalje je izazivao dvojbe u sudskoj praksi i jurisprudenciji, u smislu prijepornosti od kojeg trenutka osobni dohodak postaje zajednička imovina. Hrvatska obiteljskopravna doktrina tumačila je koncepciju ZBPO-a glede osobnog dohotka kao zajedničku imovinu, osim ako su bračni drugovi ugovorili (pisanim ugovorom uz ovjere potpisa) da njihova zarada (osobni dohodak) bude njihova posebna imovina (čl. 273.). Time se u svakodnevnoj praksi pojednostavljivalo trošenje novca (tj. bez suglasnosti drugog bračnoga druga za i najmanje trošenje), a što bi trebalo dovesti "do boljih i iskrenijih odnosa u braku".[53] Osim što je sudska praksa krenula svojim putem tumačeći određene situacije koje su bile zakonska praznina (kao primjerice vlasništvo nekretnine kupljene na kredit), pravna je doktrina argumentirala zašto autorsko pravo predstavlja posebnu imovinu, a autorski honorar zajedničku imovinu. Logika autorstva kao osobnoga prava uz razlikovanje dohotka od prodaje autorskog prava ostala je i dan-danas. Kad bi autorski honorar predstavljao posebnu imovinu, bračni bi drugovi bili dovedeni u neravnopravan položaj, jer bi dohodak jednog od njih predstavljao zajedničku imovinu, a dohodak drugoga posebnu imovinu.[54] Zajednička imovina predstavljala je vlasništvo obaju bračnih drugova na nepodijeljenoj stvari, pri čemu su udjeli odredivi, ali nisu određeni. Pravo

[49] *V. supra* Prokop, *op. cit.* u bilj. 23.

[50] Alinčić, Bakarić, *op. cit.* u bilj. 46, str. 311.

[51] Za razliku od uređenja zakonodavstva BiH prema kojemu su takvi darovi postajali dio zajedničke imovine osim ako se iz namjene dara moglo shvatiti da su bili namijenjeni samo jednom bračnomu drugu; *cfr. ibid.*, str. 311.

[52] *Ibid.*, str. 312.

[53] *Ibid.*

[54] *Ibid.*, str. 313.

vlasništva na nekretninama upisivalo se u zemljišne knjige na ime oba bračna druga kao njihovo skupno vlasništvo (čl. 274.). Na jednak način kao u OZB-u bili su uređeni: nastanak posebne imovine, upravljanje i raspolaganje zajedničkom i posebnom imovinom te dioba zajedničke imovine. Dioba je bila moguća sporazumnim[55] putem (u pisanom obliku za podjelu nekretnina) ili u sudskom postupku, te je jednako prethodnomu propisu bio uređen status predmeta koji služe obavljanju zanimanja (uz mogućnost naknade ili ustupa drugih stvari u slučaju nerazmjera spram vrijednosti cjelokupne imovine), osobnoj uporabi ili djeci. Pravna je teorija[56] iznosila kritiku postavljenih kriterija odnosno parametara u podjeli imovine i zagovarala rješenje uvođenjem bračne (s)tečevine koje bi bolje odražavalo načelo ravnopravnosti bračnih drugova u svemu, pa i u stvaranju odnosno diobi imovine. Novinu su predstavljala rješenje o ovlasti suda da se na zahtjev bračnoga druga kojemu pripada znatno manji dio nego drugomu, dosudi ovomu isplata u novcu (čl. 284.), kao i do tada nepoznato pravo prvokupa (čl. 287.). Jednako tako novo je rješenje bilo uređenje stjecanja vlasništva nad pokretninama iz zajedničke imovine, ako je bračni drug kod kojega se nalaze zajedničke stvari, nakon proteka godine dana od pravomoćnosti presude o razvodu ili poništaju braka, pismeno predložio drugom bračnomu drugu diobu zajedničke imovine, a ovaj u roku od tri mjeseca nije odgovorio na prijedlog. Tako je bivši bračni drug predlagatelj, ako je izjavio da želi zadržati stvari, postajao i njihovim vlasnikom, no stvari su se uračunavale u diobenu masu uz drugu imovinu ili u manjku iste, morao je isplatiti drugom bračnomu drugu vrijednost njegova dijela (čl. 286.). Ova zakonska mogućnost imala je svoje praktične implikacije u smislu izbjegavanja neizvjesnosti i mogućeg fizičkog posjeda (i vlasništva, dakako) nad predmetima od posebne afektivne vrijednosti. Odgovornost za dugove bila je jednaka onoj prema OZB-u, te je postojala solidarna i pojedinačna odgovornost.

Prvi put u obiteljskopravnoj povijesti nalazimo zakonsko uređenje imovinskih odnosa *izvanbračnih drugova*. Taj pristup bio je logična posljedica ravnopravnosti žene i muškarca, a još više činjenice da se izvanbračnoj zajednici pristupalo s manje osude nego nekada.

Pravnom uređenju ovoga pitanja pristupilo se uvažavajući dotadašnju sudsku praksu koja je tražila najbolji put pravednosti za podjelu zajednički stečene

[55] Ograničenje kod sporazuma o diobi odnosilo se na situaciju kad su bračni drugovi sporazumno odredili način diobe zajedničke imovine, pa nakon toga nisu mogli jednostrano odustati od tog sporazuma; *cfr.* Hrabar, D., *Režim stjecanja i diobe imovine bračnih drugova u hrvatskom i poredbenom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, *vol.* 44, br. 3, 1994., str. 237.

[56] *Ibid.*, str. 238 – 239.

imovine nakon prestanka takve zajednice. Prvi poticaj ujednačavanju prakse federalnih jedinica dao je Vrhovni sud Jugoslavije koji je izdao Uputstvo br. SU 42/54 (od 4. 3. 1954.) kako da se rješavaju takvi sporovi.[57] ZBPO je bio vrlo štur u pogledu pravnog uređenja izvanbračne zajednice. U čl. 7. dao je načelnu odredbu o njezinim učincima: međusobnom uzdržavanju[58] i imovinskim odnosima, a tek u jednoj jedinoj odredbi (čl. 293.) definirao je zajedničku imovinu izvanbračnih drugova i uputio na analognu primjenu odredaba o diobi zajedničke imovine bračnih drugova. I ovdje je rad bio konstitutivni element nastanka zajedničke imovine, pod uvjetom da je trajala dulje vrijeme. Sudska je praksa krenula putem od najmanje tri godine. To krnje uređenje je, dakako, rezultiralo zakonskim prazninama u odnosu na solidarnu odgovornost, povrat darova, status imovine za vrijeme trajanja izvanbračne zajednice i dr.[59] No, valja primijetiti da se takvim uređenjem na izvjestan način žene i muškarce odvraćalo od zasnivanja te zajednice (povrh restriktivnih odredaba o uzdržavanju) te je izvanbračna zajednica bila manje sigurna od braka.

Usprkos mnogim u ono doba dobrim rješenjima, ali i činjenici da je određeni broj pitanja ostao nereguliran[60], valjalo je pronaći nova rješenja za stara pitanja i nove odnose.

---

[57] Sporovi koje su pokretale uglavnom žene tražeći nakon prestanka izvanbračne zajednice sebi pripadajući dio, utuživale su primjenom instituta stjecanja bez pravne osnove (*condictio sine causa*, čl. 210. – 219. Zakona o obveznim odnosima) odnosno bezrazložnog bogaćenja (§§ 1431–1437 Općeg građanskog zakonika); *cfr.* Korać, A., u: Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac-Lozić, D.; Korać, A., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 517.

[58] Uzdržavanje je bilo pravo i obveza (uz ispunjenje općih kriterija) nakon prestanka izvanbračne zajednice koja je trajala dulje vrijeme; tužba se podnosila najkasnije u roku od godine dana od njezina prestanka. Sud je imao ovlasti odbijanja tužbenog zahtjeva (zbog grubog ili nedoličnog ponašanja ili zbog očite nepravde) te vremenske "intervencije" u obvezu uzdržavanja (skraćivanje, produljenje). Pravno uređenje prava na uzdržavanje samo nakon prestanka uzdržavanja bilo je logično rješenje jer zbog neformalnosti su takve zajednice lako prestajale, pa bi utuživost za njezina trajanja imalo za posljedicu njezin prestanak. Općenito i detaljno o izvanbračnoj zajednici *v.* Lucić, N., *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost*, Narodne novine, Zagreb, 2020.

[59] Tako Alinčić, Bakarić, *op. cit.* u bilj. 46, str. 323.

[60] Primjerice dobitak od igara na sreću, status darova i dr.; *cfr.* Bakarić, A., *Bračnoimovinski režim u Republici Hrvatskoj uz kratak povijesni i poredbeni prikaz*, u: Alinčić, M.; Bakarić, A.; Hrabar, D., *Obiteljsko pravo. I. Suvremene tendencije*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1992., str. 81; Hrabar, *op. cit.* u bilj. 55, str. 248.

4. OBITELJSKOPRAVNO UREĐENJE U SAMOSTALNOJ DRŽAVI

Osamostaljenje Republike Hrvatske bila je prigoda i za nove društvene odnose, pa tako i za osuvremenjivanje obiteljskoga zakonodavstva. Osim toga, promijenjeni gospodarski uvjeti (u smislu cirkulacije i akumulacije kapitala[61]) tražili su suvremenije i pravednije rješenje. U razmaku od 17 godina doneseno je, pod istim nazivom, nekoliko obiteljskih zakona odnosno njegovih izmjena, i to: 1998.[62], 2003.[63], 2007.[64], 2014.[65] (suspendiran) i 2015[66].

ObZ/1998 ostat će zasigurno zapamćen po tome što je uveo bračnu stečevinu kao novi pravni pojam, a obuhvaćala je imovinu "koju su bračni drugovi stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice ili potječe iz te imovine" (čl. 252.), te je eksplicitno određivao jednakost suvlasničkih dijelova. Time se prvi put stvorila presumpcija o udjelima pola-pola tako dugo dok (ili ako) taj omjer nije korigiran bračnim ugovorom. Kako Aralica navodi: "Svrha ove zakonodavne izmjene bila je ponajprije u tome da se ubrzaju sporovi glede bračne stečevine koji su trajali neprihvatljivo dugo".[67] Naime, također se prvi put uvodi pojam bračnog ugovora (čl. 259. do 261.) koji je, sadržajno gledajući, gotovo bez ograda, odnosno dopušteno je uglavljivanje svih mogućih stipulacija, osim primjene stranoga prava (čl. 261.). Širina dopustivog ponašanja vidljiva je i u odredbama koje: dopuštaju uređenje imovinskopravnih odnosa bračnih drugova na postojećoj ili budućoj imovini (čl. 259. st. 1.), za razliku od OZB-a; poštuje se načelo povjerenja u zemljišne knjige[68], a novinu predstavlja mogućnost da i bračni drug lišen poslovne sposobnosti može sklopiti bračni ugovor zastupan od vlastita skrbnika s prethodnim odobrenjem centra za socijalnu skrb. Bio je to zasigurno pomak u zaštiti osoba lišenih poslovne sposobnosti, no manjkale su određene preciznosti u smislu različitog statusa djelomičnog ili potpunog lišenja poslov-

61 Hrabar, *ibid.*, str. 250.

62 Narodne novine, br. 162/98, dalje: ObZ/1998.

63 Narodne novine, br. 116/03, 17/04, dalje: ObZ/2003.

64 Zakon o izmjeni Obiteljskog zakona, Narodne novine, br. 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13.

65 Narodne novine, br. 75/2014, 83/14, 05/15. Ovaj zakon nikad nije stupio na snagu jer je Odlukom Ustavnoga suda (U-I-3101/2014) od 15. siječnja 2015. godine stavljen izvan snage zbog ozbiljnih primjedaba o njegovoj protuustavnosti.

66 Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, dalje: ObZ/2015.

67 Aralica, *op. cit.* u bilj. 15, str. 28.

68 Čl. 259. st. 2.: "Prema trećim osobama uglavci o upravi ili raspolaganju imovinom imaju pravni učinak ako su upisani u zemljišne knjige, odnosno u javne upisnike kod kojih je upis nužan za stjecanje prava ili se stvar ne može rabiti bez takva upisa."

ne sposobnosti i sl. Za bračni ugovor bila je i dalje propisana pisana forma, uz ovjeru potpisa bračnih drugova.

Osobitost imovinskog režima bračnih drugova je u novom nazivu nekadašnje posebne imovine, koju se sad naziva vlastitom, premda u svojoj srži ostaje ista i stječe se na isti način (čl. 257.).[69] Kod upravljanja bračnom stečevinom, odnosno za poslove redovite uprave pristanak drugog bračnoga druga presumira se, a njegovo nepostojanje ne utječe na prava i obveze poštene treće osobe (čl. 255.). Ovim je zakonom reguliran dobitak od igara na sreću kao bračna stečevina (čl. 256.). Opravdanje za to vodilo se potrebom izbjegavanja sudskih sporova u kojima bi bračni drug dobitnik uvijek tvrdio i pokušavao dokazati tijek novca u svoju korist.[70] U duhu teorijskog promišljanja u doba primjene ZBPO-a[71], zakonodavac je u ObZ/1998 razlučio status autorskog djela od njemu pripadajuće imovinske koristi, pa je autorsko djelo vlastita imovina njegova autora, a autorsko i srodna prava pretvorena u imovinsku korist bračna su stečevina (čl. 258.).

Vrijedi istaknuti kako je ovaj Zakon uređenje imovinskih odnosa prvi put u pravnoj povijesti temeljio na načelu ravnopravnosti bračnih drugova i zaštiti autonomije volje stranaka.[72]

Ovaj je zakon propisao analognu primjenu odredaba o imovinskim odnosima bračnih drugova na izvanbračnu zajednicu žene i muškarca "koja je trajala dulje vrijeme".

ObZ/2003[73] je zasigurno predstavljao dobar obiteljskopravni propis zbog jasnoće izričaja i sveobuhvatnosti. Dakako, svako vrijeme donese neke nove društvene situacije i pravne probleme, koji su, nažalost, i dan-danas[74] ostali izvan pravne regulative, pa je tako u tome propisu manjkalo uređenje specifičnih odnosa koji su *tacite* prepušteni općim pravilima građanskoga prava.

---

[69] Vlastita je imovina ona koju je bračni drug imao u trenutku sklapanja braka, te ona koju je stekao tijekom bračne zajednice na pravnom temelju različitom od rada, te se daju primjeri kao što je nasljeđivanje i darovanje.

[70] Iako je riječ o ranijem propisu, vrijedi komentar A. Korać Graovac, *op. cit.* u bilj. 3, str. 459, da je riječ o obiteljskoj solidarnosti, te kako je gotovo nemoguće dokazati je li novac uložen u igre na sreću vlastita imovina, slijedom čega bi i dobitak bio vlastita imovina.

[71] *V. supra*.

[72] Obiteljska solidarnost i zaštita prava poštenih trećih načela su koja su postojala u nešto drukčijem izričaju i opsegu i u ranijim propisima.

[73] Nekoliko godina nakon njegova donošenja izmijenjene su odredbe o posvojenju i ponešto o uzdržavanju kako bi se lakše zasnivala posvojenja odnosno olakšalo uzdržavanje.

[74] Misli se na propust OZB/2015 da te situacije regulira.

ObZ/2003 je u načelu zadržao isti pristup imovinskim odnosima bračnih i izvanbračnih drugova uz poneka odstupanja. I dalje postoje dva režima: zakonski (bračna stečevina i vlastita imovina) i ugovorni. Zadržana su obilježja (i time definicija, čl. 248.) bračne stečevine (nastale za vrijeme bračne zajednice, radom ili potječe od rada) u jednakim dijelovima. Upućuje se na odredbe stvarnog i obveznog prava za sve ono što je ostalo izvan dosega ObZ/2003 kao što su: darovanje i dugovi prema trećima (tj. pojedinačna i solidarna odgovornost). Ti instituti potpadali su pod opće građanskopravno uređenje odnosno pod pravila Zakona o obveznim odnosima.[75] Pristanak drugog bračnoga druga predmnijevao se za poslove redovite uprave, štiteći poštenog trećega u slučaju izostanka pristanka tako da njegova prava i obveze ostaju sačuvane (čl. 251.). Zakonski imovinski režim mogao se korigirati bračnim ugovorom (čl. 255. – 257.) zaključenim u pisanom obliku uz ovjerene potpise bračnih drugova, prije ili nakon sklapanja, za postojeću ili buduću imovinu, a zaštita poštenih trećih zajamčena je načelom povjerenja u zemljišne knjige.[76] Dobitak od igara na sreću postao je bračna stečevina, bez obzira na to je li bračni drug u tu igru uložio vlastitu imovinu ili bračnu stečevinu.[77]

Vlastita imovina potpuno je jednako uređena kao i u prethodnom zakonu (ObZ/1998) glede stjecanja i autorskog djela. Dakako, imovinska korist od autorskog i srodnih[78] mu prava bračna je stečevina.[79] Valja upozoriti, jednako kao i za prethodni propis, na jednu pojedinost, a to je poveznica vremena ostvarivanja imovinske koristi. Naime, ako je imovinska korist ostvarena tijekom bračne zajednice, ona je bračna stečevina, no *argumento a contrario*, ako je ostvarena nakon prestanka bračne zajednice, bit će vlastita imovina. Ovakva situacija stavlja u privilegiran položaj bračnoga druga autora djela, koji će profitirati ako prodaju djela odloži do nakon prestanka bračne zajednice kad

[75] *Cfr.* Korać, u: Alinčić *et al.*, *op. cit.* bilj. 17, str. 514 i d.

[76] Čl. 255. st. 2.: "Prema trećim osobama uglavci o upravi ili raspolaganju imovinom imaju pravni učinak ako su upisani u zemljišne knjige, odnosno u javne upisnike kod kojih je upis nužan za stjecanje prava ili se stvar ne može rabiti bez takva upisa."

[77] Hrabar, D., u: Alinčić, M.; Bakarić Abramović, A.; Belajec, V.; Dika, M.; Hrabar, D.; Hrvatin, B.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljski zakon, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2013., str. 349.

[78] Riječ je o pravima umjetnika izvođača, pravima proizvođača fonograma, pravima filmskih producenata, pravima organizacija za radiodifuziju na njihovim emitiranjima, pravima nakladnika na njihovim izdanjima i pravima proizvođača baza podataka na njihovim bazama podataka; *cfr. ibid.* str. 351.

[79] Čl. 254. st. 2. ObZ/2003: "Imovinska korist od autorskog prava i autorskom pravu srodnih prava ostvarena tijekom bračne zajednice bračna je stečevina."

postaje (samo)vlasnikom djela i potom imovinske koristi (od prodaje djela). Je li drugi bračni drug omogućio stjecanje koristi bračnomu drugu autoru ako ga je možda za vrijeme bračne zajednice uzdržavao iz svoje zarade – čini se da je odgovor pozitivan, te ostaje slijedom zakonskih odredaba bez pravne zaštite, jer on ne može prisiliti autora djela (svojeg bračnoga druga) da autorsko djelo proda odnosno ustupi za vrijeme bračne zajednice ne bi li tako pridonosio troškovima obiteljske i bračne zajednice.

Po ovome propisu umjesto bračnoga druga lišenoga poslovne sposobnosti, bez posebnog razlikovanja opsega lišenja poslovne sposobnosti, bračni je ugovor mogao sklopiti njegov skrbnik uz prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb (čl. 256.).

ObZ/2003 je izostavio urediti pitanje statusa i vraćanja darova, pa je valjalo primijeniti odredbe građanskog prava, što s obzirom na posebnosti prigoda kad se daruju bračni drugovi (vjenčanje, godišnjice i dr.), odnosa s darodavcem (drugi bračni drug, rodbina, prijatelji), te namjene (obama bračnim drugovima ili samo jednome od njih), iziskuje posebnu regulativu.

Za izvanbračne drugove Zakon upućuje na analognu primjenu odredaba o imovinskim odnosima bračnih drugova, samo što je osnovna odredba o pretpostavkama za postojanje izvanbračne zajednice bila stroža, ali i jasnija, u odnosu na ObZ/1998. Naime, čl. 3. atribuciju izvanbračnosti priznaje zajednici žene i muškarca ako su oboje slobodnog bračnoga statusa ("neudana žena i neoženjeni muškarac"), ako traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. Do ispunjenja tri godine ili do rođenja djeteta[80] imovinski odnosi imaju se smatrati ortaštvom, a pravna je teorija nejedinstvena u pogledu statusa imovine stečene kao izvanbračna stečevina u te tri prve godine (ili do rođenja djeteta). Ima li ona ući u ukupnu bračnu stečevinu (onu koja je nastala nakon prve tri godine) ili ne? Argumenti su ponešto jači u prilog pozitivnom odgovoru u smislu retrogradnog uračunavanja, jer bismo u protivnom imali dva režima u slučaju diobe: građanskopravni (ortaštvo) i obiteljskopravni (stečevina). Čini se da je praktičnije rješenje kvalificirati izvanbračnu zajednicu kao zajednicu "na čekanju", pa ako se uvjeti ispune, retroaktivno se u izvanbračnu stečevinu uračunava i ta imovina.[81]

---

[80] Posljednji uvjet odnosi se na rođenje djeteta prije napunjenja tri godine od zasnivanja zajednice.

[81] Valjanim argumentom čini se tvrdnja o "kontinuitetu zajedništva" koji A. Korać Graovac ističe za situaciju naknadnog sklapanja braka između istih osoba, a koji kontinuitet bi, ako ne bi postojao za sporno pitanje, provocirao (dugotrajne) postupke utvrđivanja vlasništva nad tom imovinom. *Cfr.* Korać Graovac, *op. cit*. u bilj. 17, str. 517.

ObZ/2015 donesen je kao novi, ali nažalost gotovo istovjetan zakon suspendiranom ObZ/2014, što ozbiljno narušava njegov integritet.[82] Nažalost, novi, a praktički isti zakon donesen je ubrzo u rujnu 2015. (uz njegovo stvaranje u svega nekoliko dana) bez znatnijih izmjena u odnosu na tekst iz 2014.

U odnosu na imovinske odnose bračnih drugova unesene su neke manje izmjene.[83] Imovinski odnosi bračnih drugova uređeni su čl. 34. do 47. I dalje postoje zakonski i ugovorni imovinski režim.[84] Karakteristike bračne stečevine ostale su iste (u smislu načina i vremena stjecanja, suvlasništva u jednakim dijelovima, dobitka od igara na sreću i imovinske koristi od autorskog prava). U čl. 36. st. 4. i 5. uređuje se pitanje uknjižbe prava vlasništva na bračnoj stečevini. Smatramo da je to bila jako dobra intervencija u (preuzeti[85]) tekst zakona radi "čvrstoće" bračne stečevine i (loše) prakse prešutnog pristanka na upis vlasništva na ime samo jednog bračnoga druga (u pravilu muža). Uknjižba nekretnine moguća je uz prijedlog obaju bračnih drugova prema omjerima kako su dogovorili, a ako omjeri odstupaju od polovice udjela, onda drugi bračni drug mora dati izričitu, pisanu i bezuvjetnu[86] izjavu uz ovjereni potpis onoga koji

---

82 U znanstvenoj literaturi obilje je radova koji kritički propituju pojedine institute i cijeli zakon, upućujući na njegove propuste i manjkavosti; *cfr. ex plurimis* primjerice: Hrabar, D.; Gašparić, A., *Obiteljski zakon u svjetlu načela vladavine prava*, Hrvatska pravna revija, *vol*. 18, br. 3, 2018., str. 1 – 21; Hrabar, D., *Bračni ugovori – prošlost, sadašnjost, budućnost*, Odvjetnik, br. 2, 2022., str. 7 – 21; Hrabar, D., *Presuda u predmetu S. L. i J. L. protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 113 – 134; Hrabar, D., *Prijepori o sudskoj nadležnosti i poslovnim udjelima u svjetlu bračne stečevine*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, *vol*. 72, br. 1 – 2, 2022., str. 189 – 211; Korać Graovac, A., *Imovinski odnosi*, u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo*, *op. cit.* u bilj. 3, str. 453 – 489; Majstorović, I.; Šimović, I., *Opseg lišenja poslovne sposobnosti kao pretpostavka zaštite prava i dostojanstva osoba s invaliditetom*, Ljetopis socijalnog rada, *vol*. 25, br. 1, 2018., str. 65 – 84.

83 Iz nepoznatih nam razloga imovinski odnosi nalaze se u dijelu o bračnome pravu. Ako je *raison* bio da je riječ o pravnom učinku sklopljenoga braka, onda je valjalo i institut uzdržavanja po istom načelu prebaciti u bračno pravo, a ne imati posebno poglavlje (šesti dio Zakona).

84 Zakon u čl. 34. određuje: "Na imovinske odnose bračnih drugova primjenjuju se odredbe ovoga Zakona o uređenju imovinskih odnosa bračnih drugova ako bračni drugovi nisu imovinske odnose uredili bračnim ugovorom."

85 Misli se na ObZ/1998 i ObZ/2003.

86 Nije potpuno jasan smisao "bezuvjetnosti". U Konačnom prijedlogu Obiteljskoga zakona, u njegovu Obrazloženju ništa se ne objašnjava glede atribucija izjave bračnog druga; *cfr.* https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2015/246%20sjednica%20Vlade/246%20-%201.pdf, str. 187.

na to pristaje. Valja primijetiti da je odredba trebala biti razdijeljena, odnosno jasnija s obzirom na dio st. 4.[87] koji navodi: "… pristaje na uknjižbu prava vlasništva drugoga bračnoga druga u jednakim dijelovima ili …" Rekli bismo da je trebalo navesti kako se presumira i upisuje suvlasništvo bračnih drugova u jednakim dijelovima na njihov zajednički prijedlog za uknjižbu, a ako se odstupa od režima pola-pola tako što prijedlog podnosi samo jedan bračni drug, onda je potrebna izjava onog bračnoga druga koji će u manjem postotku (ili uopće neće) biti vlasnikom imovine.

Osim upućivanja na opće obveznopravne i stvarnopravne odredbe (iz drugih propisa), ObZ/2015 uređuje upravljanje bračnom stečevinom (čl. 37.) u odnosu na poslove redovite uprave nasljeđujući oborivu predmnjevu o suglasnosti drugog bračnoga druga ("dok se ne dokaže suprotno"). Prilično detaljno navode se izvanredni poslovi[88] na nekretninama ili pokretninama (upisanih u javne upisnike[89]) koje može poduzeti jedan bračni drug, a za valjanost kojih je potrebno zajedničko poduzimanje posla ili pisana suglasnost drugog bračnoga druga uz javnobilježničku ovjeru potpisa. Poštene treće osobe su u slučaju izostanka suglasnosti zaštićene time što je pravni posao valjan ("ne utječe na prava i obveze poštene treće osobe"), a oštećeni bračni drug pravom na naknadu štete od drugog bračnoga druga.

Vlastita imovina ostala je u istom režimu (čl. 39.) glede njezina stjecanja od strane bračnoga druga (prije braka, u bračnoj zajednici na pravnoj osnovi različitoj od rada, te autorsko djelo).

---

[87] Čl. 36. st. 4.: "Uknjižba prava vlasništva na bračnoj stečevini koja je u naravi nekretnina može se provesti *i* (istaknuto D. H.) na temelju prijedloga obaju bračnih drugova koji sadrži izričitu, pisanu i bezuvjetnu izjavu kojom jedan bračni drug pristaje na uknjižbu prava vlasništva drugoga bračnog druga u jednakim dijelovima ili drukčije ako su tako ugovorili." Nejasno je što znači veznik "i" u tome stavku.

[88] U čl. 37. st. 2. navode se primjerice ("poput"): promjena namjene stvari, većih popravaka, dogradnje, nadogradnje, preuređenja, otuđenja cijele stvari, davanja cijele stvari u zakup ili najam na dulje od jedne godine, osnivanje hipoteke na cijeloj stvari, davanje pokretne stvari u zalog, osnivanje stvarnih i osobnih služnosti, stvarnoga tereta ili prava građenja na cijeloj stvari.
Primjećujemo da su, usprkos nemalom nabrajanju, izvan potrebe davanja suglasnosti ostale i pokretnine koje se ne upisuju u javne registre, kao primjerice slike, pa restauracija neke vrjednije slike može biti pozamašne cijene, a da na to nije pristao drugi bračni drug svojom izričitom suglasnošću. Pokretnine i potreba suglasnosti ograničene su na pravni posao zaloga.

[89] S obzirom na ovo eksplicitno zakonsko ograničenje u vezi s pokretninama, prema kojem nisu obuhvaćene vrjednije pokretnine koje se ne upisuju u registre (primjerice vrijedna slika), na upravljanje njima (npr. skupa restauracija slike) zbog nesuglasnosti drugog bračnoga druga o tome, primijenit će se pravila općeg stvarnog i obveznog prava; slično tomu Korać Graovac, *op. cit.* u bilj. 3, str. 465.

Jednako tomu, ni ugovorni imovinski režim (čl. 40. – 42.) nije pretrpio veće preinake[90] u odnosu na ranije propise, pa se dopušta ugovaranje u odnosu na postojeću ili buduću imovinu, pisana forma uz ovjeru potpisa uvjet je valjanosti, zabranjeno je ugovoriti primjenu stranog prava, a pošteni treći zaštićeni su zakonskim uvjetom upisa uglavaka o upravi ili raspolaganju u zemljišne knjige.

Zaštita osobe lišene poslovne sposobnosti (čl. 41.) nije u potpunosti jasna zbog nomotehničke nepreciznosti. Naime, nedostatak interpunkcije na pravom mjestu u normi otvara dvojbu o opsegu skrbnikovih ovlasti, neovisno o tome što je izrijekom propisana forma javnobilježničkog akta.[91] Postavlja se pitanje nastupa li skrbnik, odnosno supstituira li on volju štićenika samo kad je štićenik lišen poslovne sposobnosti za sklapanje izvanrednih imovinskih pravnih poslova ili uvijek kad je lišen poslovne sposobnosti.

Pojedinačne i solidarne obveze bračnih drugova uređene su eksplicitno, u posebnom potpoglavlju (*3. Odgovornost bračnih drugova za obveze trećim osobama*). U čl. 43. regulirane su pojedinačne obveze bračnoga druga, tako što je drugi bračni drug izuzet od odgovornosti za obveze koje je jedan bračni drug samostalno preuzeo prije sklapanja braka ili u braku, i to za tekuće potrebe bračne i obiteljske zajednice. Solidarna odgovornost bračnih drugova prema trećima – njihovim udjelima u bračnoj stečevini i vlastitom imovinom – propisana je za situaciju kad oni zajedno ili jedan od njih preuzme obveze radi namirenja tekućih potreba bračne i obiteljske zajednice (čl. 44. st. 1.).[92] Dug bračnih drugova sma-

[90] Osim ponekih jezičnih izričaja kao što su upravljanje umjesto uprava, upotrebljavati umjesto rabiti i dr.

[91] U čl. 41. st. 1. navodi se: "U ime bračnog druga koji je lišen poslovne sposobnosti za sklapanje izvanrednih imovinskih pravnih poslova bračni ugovor može sklopiti njegov skrbnik s prethodnim odobrenjem centra za socijalnu skrb." Valjalo je staviti zarez iza riječî "pravnih poslova". Ovako proizlazi da bi bilo moguće tekst čitati da je svaki bračni ugovor ovlašten sklapati skrbnik ako je njegov štićenik lišen poslovne sposobnosti.
Prema Zakonu o javnom bilježništvu forma javnobilježničkog akta propisana je *inter alia* i za sklapanje ugovora osobe lišene poslovne sposobnosti (čl. 53. st. 1. t. 1.).

[92] U obrazloženju, str. 188, navode se primjeri tekućih potreba bračne zajednice, te se kaže: "… one koje se ponavljaju, ali i one koje se pojavljuju jednokratno, npr. najam stana, nabavka hrane, odjeće i obuće za članove obitelji, troškovi popravka namještaja ili kućanskih aparata, nabavka školskih knjiga i drugog školskog pribora za djecu, troškove liječenja, troškovi kućne pomoćnice ili dadilje za djecu, ali i nabavka predmeta koji se koriste u kućanstvu (npr. hladnjaka, štednjaka, bojlera i sl.)." Nadalje, u Obrazloženju se navodi i sljedeće: "Ipak, tekuće potrebe obiteljske zajednice ovise o ekonomskim i drugim prilikama bračnih drugova, odnosno od njihovog životnog standarda. To znači da ako se radi o stvarima koje se koriste za tekuće potrebe obiteljske zajednice, pri čemu je obveza nerazmjerno velika u

tra se jednakim (pola-pola)[93] pa je propisana mogućnost regresa prema drugom bračnome drugu koji je u manjem dijelu sudjelovao u podmirenju naplaćenog duga. Ukratko, u vezi s odgovornošću bračnih drugova za obveze prema trećim osobama, riječima S. Winkler: "Nije zapravo riječ o novini u hrvatskome obiteljskom pravu. Ispravnije je reći da su ponovno uvedena neka pravna rješenja koja su već prije bila poznata u zakonodavstvu."[94]

ObZ/2015 je unio posebnu odredbu čl. 45. kojim nabraja dva modusa uređenja imovinskih odnosa nakon prestanka braka (razvodom ili poništajem) odnosno bračne zajednice. Riječ je o mogućnosti uređenja imovinskih odnosa na temelju sporazuma ili sudskom odlukom, pri čemu se propisi građanskog prava primjenjuju kao *lex subsidiaris* (čl. 45. st. 2.). Problem je u ovoj odredbi koja je neusklađena s drugim odredbama, tj. što se ograničila na imovinske odnose nakon prestanka braka odnosno bračne zajednice, što provocira zaključak da tijekom braka nije moguć bračni ugovor niti vlasničkopravna tužba. Dakako, to nije tako, jer uvijek se može sklopiti bračni ugovor, kao i podnijeti vlasnička tužba.

Novinu uređenja imovinskih odnosa bračnih drugova predstavlja posebna odredba čl. 46. kojoj je svrha zaštititi djecu i obiteljski dom.[95] Ova odredba dobro je došla, osobito zbog prakse Europskoga suda za ljudska prava koji ovo pravo

odnosu na ekonomske mogućnosti bračnih drugova, onda bi to predstavljalo pojedinačnu obvezu bračnog druga, a solidarna samo onda ako su je bračni drugovi preuzeli zajednički." Dakako, obrazloženje zakonskog teksta (tj. Nacrta) ne može biti izvorom prava, već samo pojašnjenje životnih situacija.

93 *Arg. ex* čl. 44. st. 2.: "… više nego što iznosi njegov dio duga" te st. 3.: "Smatra se da su bračni drugovi za obveze iz stavka 1. ovoga članka odgovorni u jednakim dijelovima ako nisu drukčije ugovorili."

94 Winkler, *op. cit.* u bilj. 1, str. 458.

95 O pravu na dom *v.* Šimović, I., *Obiteljski dom, novi Obiteljski zakon iz 2015. i Preporuka Vijeća Europe o pravu bračnih drugova na korištenje obiteljskog doma*, u: Barbić J. (ur.), *Pravo na dom*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2016. str. 141 – 163; Šimović, I., *Obiteljski dom u njemačkome pravnom sustavu i mogućnost implementacije njemačkih rješenja u hrvatski pravni sustav*, u: Sikirić, H.; Baretić, M.; Miladin, P.; Davitkovski, B.; Bužarovska, G.; Koevski, G.; Kanceljak, I. (ur.), *V. Zagrebačko-skopski pravni kolokvij – Zbornik radova*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2015., str. 227 – 249; Šimović, I., *Pravno uređenje obiteljskog doma u hrvatskom obiteljskom pravu – prijepori i dvojbe*, Hrvatska pravna revija, *vol.* 15, br. 2, 2015., str. 33 – 45; Aras Kramar, S., *Postupak radi zaštite obiteljskog doma – otvorena pitanja*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, *vol.* 45, br. 1, 2024., str. 135 – 151; Šimović, I., *Pravo djeteta na stanovanje*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.

štiti kroz pravo na poštovanje obiteljskog života[96] te u teorijskom i legislativnom smislu predstavlja razvojnu fazu imovinskih odnosa bračnih drugova. Jednostavno rečeno, pravo na dom vezano je uz bračnu stečevinu i kao takvo predstavlja restrikciju u odnosu na bračnoga druga suvlasnika na bračnoj stečevini, kako bi se zaštitila maloljetna djeca (u smislu posjeda pokretnina koje se nalaze u nekretnini), zatim bračni drug roditelj s kojim djeca žive (u smislu njegova prava na stanovanje u nekretnini, ali najdulje do razvrgnuća suvlasništva) te na koncu i bračni drug koji ne stanuje u nekretnini (obvezom plaćanja najamnine i režijskih troškova od strane bračnoga druga koji u nekretnini stanuje).[97]

Imovinskopravni status izvanbračnih drugova se donekle promijenio u odnosu na ObZ/2003 tako što je definicija izvanbračne zajednice proširena i na zajednicu koja je "nastavljena sklapanjem braka". Uz ostale uvjete (slobodni bračni status izvanbračnih drugova, trajanje najmanje tri godine zajedništva ili rođenje djeteta) došlo je do proširenja učinaka odnosno popuštanja prema ovoj zajednici te liberalizacije pravnog uređenja, što se i u komparativnim pristupima prije[98] i danas smatra pretjerivanjem, pri čemu je osnovno pitanje stvara li približavanje izvanbračne zajednice braku zapravo negaciju braka kao tradicionalne vrijednosti[99], čineći nepravdu prema onima koji ne žele sklopiti brak niti imati

---

[96] *V.* Aras Kramar, *ibid.*, osobito str. 140.

[97] Osim rečenoga propisuje se dužnost suda da vodi računa o načelu razmjernosti i pravednosti, zaštiti djece te ovlast suda da odbije tužbeni zahtjev.

[98] Tako Zupančič, K., *Družinsko pravo,* Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 1999., str. 97 – 98 navodi da je "temeljna svrha pravnog uređenja izvanbračne zajednice u zaštiti slabijeg partnera od iskorištavanja, a takva zaštita mogla bi se postići i priznavanjem samo pojedinih učinaka zajednice. Potpunim približavanjem braku, za zajednicu se uspostavlja novi institucionalni okvir i partnere se ograničava u slobodi uređenja odabranog modela zajedništva. Odbijanjem da sklope brak, oni ne žele miješanje prava u njihove odnose i nije im stalo do pravnih posljedica koje su propisane za brak." Slično tomu i Hrabar, D. navodi: "… pravna teorija prilično skeptično gleda na ovu novinu, smatrajući da otvara putove različitim nepravdama, pravnoj nesigurnosti i arbitrarnosti te povećanju broja sudskih sporova. Otvaraju se putovi mogućoj diskriminaciji, zloporabi načela pravičnosti i načela zakonitosti." *cfr.* Hrabar, D., u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo,* Narodne novine, Zagreb, 2021., str. 107. N. Lucić ukazuje na disonantnost ciljeva: s jedne se strane traži trajnost (od minimalno tri godine), a s druge ne traži (kraće trajanje pa sklapanje braka); *cfr.* Lucić, N., *Dokazivanje izvanbračne zajednice – odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu*, Pravni vjesnik, *vol*. 31, br. 3-4, 2015., str. 105.

[99] Tako Traljić, N., u: Traljić, N.; Bubić, S., *Bračno pravo,* Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007., str. 139.

učinke[100], da bi ih zakonodavac protekom trogodišnjeg roka prisilno "ugradio" u svoju shemu istih učinaka kakve ima brak. Relaksacija pretpostavki izvorište ima u davnijoj[101] analognoj primjeni odredaba o imovini bračnih drugova.[102]

5. PROBLEM PRIJELAZNIH I ZAVRŠNIH ODREDABA

Danom primjene novoga zakona otvara se novo područje regulative nekog društvenog odnosa. Međutim, društveni odnosi su, kao i imovinski odnosi bračnih drugova, neka vrsta popudbine koju oni nose sa sobom kroz svoj bračni život. Brak zasigurno obilježava osobu ne samo u odnosu na drugog bračnoga druga već i spram trećih. Vidjeli smo da su imovinski odnosi bračnih drugova prošli kroz različite razvojne i sadržajne faze, da je najveća promjena nastupila napuštanjem instituta zajedničke imovine i diobe po načelu sudjelovanja u udjelima u stvaranju, uz nadomještanje institutom bračne stečevine. Neke izmjene odnosile su se na autonomiju volje (kad je bilo dopušteno, u ograničenom opsegu, ugovarati status imovine odnosno maksimalizacija te autonomije), na upravljanje imovinom, uređenje pojedinih prava itd. No, sve te promjene nisu u bitnome mijenjale vlasničkopravnu strukturu bračne imovine.

Nakon ZBPO-a, koji je imao zakonski režim zajedničke imovine i mogućnost različitih udjela u (su)vlasništvu, pojavljuje se Obiteljski zakon koji kroz institut

[100] S. Winkler, *op. cit.* u bilj. 1, str. 454, dobro primjećuje potrebu formaliziranja početka nastanka izvanbračne zajednice: "Naime, onim osobama koje nisu sklopile brak upravo zato što ne žele da među njima nastanu bilo kakvi pravni učinci ostala bi sloboda eventualnog uređenja međusobnih imovinskih interesa instrumentima građanskoga prava ili pak sloboda odlučivanja da uopće ne urede međusobne odnose, ne dajući težinu pravnim posljedicama njihova afektivnog odnosa. Često upravo zbog imovinskih interesa osobe ne žele pravnu kvalifikaciju vlastitog odnosa."

[101] Misli se na odredbe ZBPO-a i susljednih propisa.

[102] Neobično je, uz ostalo, što je zakonodavac u obiteljskom propisu nametnuo primjenu instituta i prava iz drugih pravnih područja i propisa, upirući u navodnu diskriminaciju u slučaju nejednakosti izvanbračnih zajednica s brakom *(arg. ex* čl. 11. st. 3. i 4.). Pritom iz Obrazloženja jasno proizlazi nerazumijevanje jednostavne ustavne odredbe da se odnosi u izvanbračnoj zajednici uređuju zakonom (čl. 62. st. 3. Ustava RH), a kako će to zakonodavac učiniti nije određeno. Stoga ne stoji tvrdnja da se "predmetnim člankom ispunjava [se] ustavna obveza da se izvanbračnim zajednicama zajamči dostojanstvo koje sa sobom nosi zakonodavno priznanje jednakog društvenog statusa". (str. 183). Čini se da tvorci toga teksta nisu shvatili bit rimskopravne sentence *forma dat esse rei*, već su prečacem išli graditi ono što nema nijedna europska zemlja.

bračne stečevine unosi neoborivu presumpciju[103] o jednakim udjelima u (su)vlasništvu. Usprkos tomu što je to u pojedinačnim slučajevima moglo predstavljati nepravdu[104] bračni ugovor mogao je tomu biti korektiv.

Za svakog od bračnih drugova promjena zakonskog imovinskog režima mogla je znatno narušiti njegovo vlasništvo, odnosno osiromašiti ga. Ta bitna promjena u opsegu i izvorištu vlasništva morala je biti riješena uobičajenim tzv. prijelaznim i završnim (zaključnim) odredbama koje određuju trenutak od kada se primjenjuje novi propis. Tako je prelazak iz režima zajedničke imovine (i onoga što je bitno: udjela u stvaranju te imovine) u bračnu stečevinu kroz ObZ/1998[105] bio uređen čl. 363. i 366. Prijelaznih i zaključnih odredaba. Članak 363. bio je općenit i načelan[106] te je određivao primjenu novog zakona na sve obiteljskopravne odnose, što ima svoje opravdanje u potrebi da se novi zakon donese kako bi se situacije regulirale na nov, jedinstven i cjelovit (i očekivano bolji) način (inače svrha zakona ne bi bila postignuta). To je konkretno značilo da će primjerice razvod braka bračnih drugova koji su ga sklopili po prethodnom propisu biti uređen novim propisom (tj. razvest će se po ObZ/1998). Ali, ako su se razveli po prethodnom propisu, njihov je razvod valjan i učinci razvoda primjenjuju se (*arg. ex* st. 2.) i u doba primjene ObZ/1998, odnosno bračni drugovi zadržavaju prava stečena iz razvoda (primjerice dosuđeno uzdržavanje). Posebna odredba čl. 366. rješavala je situaciju imovinskih odnosa s obzirom na promjenu režima

[103] Hrabar, *op. cit.* u bilj. 4, str. 51 i Hrabar, D., *Retroaktivnost i stečena prava prema Obiteljskom zakonu*, Hrvatska pravna revija, *vol*. 5, 2005., str. 39 i 42.

[104] Nepravdu koja ide pod ruku s kršenjem načela ravnopravnosti žene i muža. Nerazumijevanje između bračnih drugova, netolerancija ili nejednaka zauzetost u stvaranju, korištenju i trošenju imovine govori o njihovoj faktičnoj nejednakosti odnosno neravnopravnosti. Kad se sve to prelije u dugotrajni sudski postupak, onda je to poziv na potrebnu promjenu. Sudska praksa je kroz razdoblje od 1946. do 1989. (za vrijeme važenja prethodnih obiteljskopravnih propisa – *v. supra*) skretala pozornost na probleme dokazivanja udjela u stvaranju zajedničke imovine, a obiteljskopravna jurisprudencija je spremno odgovorila na potrebu promjene načela i stavova; *cfr.* Hrabar, *op. cit.* u bilj. 55 i Hrabar, *op. cit*. u bilj. 4, str. 45.

[105] Problem se zbog relativno kratkog intervala primjene od pet godina (tj. na vrijeme od 1998. do 2003.) odnosio i na primjenu ObZ/2003. u odnosu na ZBPO. Sve što navodimo u odnosu na prijelazne i završne odredbe ObZ/1998 odnosi se, u drugoj numeraciji, i na ObZ/2003.

[106] Čl. 363. ObZ/1998: "(1) Odredbe ovoga Zakona primjenjuju se i na obiteljske odnose koji su nastali prije dana početka primjene ovoga Zakona, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.
(2) Danom primjene ovoga Zakona ne mijenjaju se prava i dužnosti stečena po prijašnjim propisima."

dvaju propisa.[107] Njome je određen kontinuitet pravne ideje jednog propisa[108] (ZBPO-a) za slučaj da je u tijeku imovinski spor među bračnim/izvanbračnim drugovima, odnosno da je spor započeo prije primjene novog propisa. Riječ je svakako o legitimnim očekivanjima bračnoga druga koji se pouzdaje u *ius* u doba podnošenja tužbe. To, dakako, ima svoje opravdanje u neprihvatljivosti "miješanja" različitih režima na istoj "stvari" i konačno u presudi. ObZ/1998 i ObZ/2003 vrlo su jasni glede rješavanja imovinskih sudskih postupaka: ono što je započelo po ranijem propisu, ima se po njemu i dovršiti. Ono što se utužuje po novom propisu, ima se po njemu i dovršiti. Prema tome, odredba čl. 366. ObZ/ 1998 jest *lex specialis* i iznimka u odnosu na opću odredbu čl. 363. st. 1., iz koje razaznajemo postojanje retroaktivnosti te da su stečena prava samo ona koja su dosuđena u (sudskom) postupku, a za slučaj da je imovina stečena po ranijem propisu, a utvrđivanje (su)vlasništva pokreće se u doba novog propisa, rješavat će se po novom propisu. Opravdanje za to jest potreba primjene povratnog učinka propisa (tzv. retroaktivnosti) ObZ-a (1998. i 2003.), jer bi se u protivnom "ZBPO primjenjivao još dugo vremena"[109] te bi postojali pluralitet propisa, množina paralelnih sustava, pravna nesigurnost, nejednakost građana pred zakonom i konfuzija sudaca pri primjeni propisa.[110] Štoviše, u literaturi se argumentira u korist retroaktivne primjene ObZ-a navođenjem: "… unazađivanja kvalitete pravnih odnosa i iskorak iz koherentnosti koju zakonodavac nastoji postići primjenom jednog propisa. Dakle, pitanja o dvojbi retroaktivne primjene ObZ-a blijede nabrajanjem novina, poboljšanja i promjena koje znače uspjeh zakonodavca i sazrijevanje društvene svijesti o potrebi poštovanja ljudskih prava, prava djeteta, uvažavanja autonomije i solidarnosti unutar obitelji, ravnopravnosti žene i muškarca."[111]

S obzirom na to da je ObZ donesen u prosincu 1998., a počeo se primjenjivati 1. srpnja 1999., *vacatio legis* bio je dovoljno dug da je bračni drug, koji je smatrao da bi primjenom novog režima bračne stečevine bio zakinut, mogao pokrenuti postupak za diobu zajedničke imovine utvrđivanjem (njegova većega) udjela u stjecanju te imovine. Međutim, Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje: VSH)

[107] Čl. 366. ObZ/1998: "Postupci o imovinskim odnosima bračnih i izvanbračnih drugova pokrenuti prije dana početka primjene ovoga Zakona, dovršit će se prema odredbama Zakona o braku i porodičnim odnosima ("Narodne novine", br. 11/78., 45/89. i 59/90.)."

[108] Hrabar, *op. cit.* u bilj. 103, str. 39.

[109] *V.* Hrabar, *ibid.*, str. 39 o mnogobrojnim razlozima koji upućuju na potrebu retroaktivne primjene ObZ-a u odnosu na ZBPO i OZB.

[110] O pravnoteorijskim razlozima i potrebama izmjene zakonodavstva v. *ibid.*, str. 39 i 41.

[111] *Ibid.*, str. 39.

arbitrirao je na potpuno pogrešan način, u vezi s ObZ/1998, kao i poslije.[112] Zauzeo je gledište o zabrani retroaktivne primjene ObZ-a i time otvorio vrata kako dugotrajnim postupcima[113] tako i nepravdama. Zabrana retroaktivnosti mogla je polučiti različit odnos prema bračnim drugovima tako što je tanka linija dijelila one koji su po ranijem propisu "pristali" na zajedničku imovinu i udjele u stjecanju sklopivši brak tijekom primjene ZBPO-a od onih koji su isto tako u to doba sklopili brak i posredno "gurani u razvod braka" kako bi se na njih primijenio ZBPO, a ne ObZ, upravo zbog stajališta VSH-a.[114] VSH je, sasvim je razvidno, zauzeo u odnosu na prijelazne i završne odredbe pogrešno tumačenje tih odredaba kroz zabranu retroaktivnosti, a kako Aralica navodi da je riječ o krivoj interpretaciji čl. 366. odnosno točno upozorava da se zakonska odredba odnosi samo na pokrenute sporove i primjenu ZBPO-a "ali ne kaže se ništa glede postupaka koji se pokreću nakon 1. srpnja 1999."[115] (tj. dana stupanja na snagu ObZ/1998.), pa zaključuje kako ispravno zaključivanje o relevantnim prijelaznim i završnim odredbama upućuje na primjenu načela retroaktivnosti "bez obzira na to proteže li se razdoblje stjecanja bračne stečevine u vrijeme važenja ZBPO ili se ne proteže".[116] Sve je to dovelo do prolongiranja sudskih postupaka, unazađenja društvenog i pravnog okvira.[117]

Rezultat toga svega (uključujući i mišljenje VSH-a iz 2004.) jest da već više od dva desetljeća imamo podvojenu situaciju gdje sudovi u istom predmetu primjenjuju dva (moguće i tri) propisa.[118] I dalje smatramo dvojbenom zabranu retroaktivnosti kad ona pogađa imovinu nastalu od 1946. do 1998.[119]

---

[112] Riječ je o Šestoj sjednici Građanskog odjela VSH-a iz prosinca 2004. godine.

[113] Tako i Korać Graovac, *op. cit.* u bilj. 3, str. 461.

[114] Temeljita kritika tog stajališta *v.* Hrabar, *op. cit.* u bilj. 103, str. 42 i d.

[115] Aralica, *op. cit.* u bilj. 15, str. 29.

[116] *Ibid.*, str. 29.

[117] T. Aralica govori o znatnoj šteti nanesenoj pravnom sustavu i doprinosu u negativnoj predodžbi pravosuđa u očima građana, te kako je "sve nas skupa VSH pretvorio u zarobljenike starih propisa koje, bez obzira na to što su davno prestali važiti, mi i dalje moramo primjenjivati …", *ibid.*, str. 29.

[118] Primjerice ako su bračni drugovi dio imovine (kao zajedničke) stekli u doba primjene ZBPO-a, dio u doba primjene ObZ 2003, a dio u doba primjene ObZ 2015, danas će tu imovinu dijeliti po tri propisa.

[119] Naravno, zbog proteka vremena vjerojatniji je spor o imovini bračnih drugova nastaloj od 1978. (ZBPO) naovamo.

Istovjetnu načelnu odredbu o primjeni retroaktivnosti materijalnog[120] i procesnog[121] karaktera te onu o iznimci[122] sadržava i trenutno važeći ObZ/2015, iz čega proizlazi da je zakonodavac ostao vjeran načelima retroaktivnosti i stečenih prava (čl. 551.). Od retroaktivnosti, tj. svoje primjene (ObZ/2015) odustao je za imovinske sporove pokrenute po ranijim propisima[123], međutim to *in finem* ne stvara problem, jer bračna stečevina je institut koji postoji kroz nekoliko prethodnih propisa i nema nekih posebnih razlika između obiteljskih zakona donesenih od 1998. naovamo u odnosu na imovinu koju su bračni drugovi stjecali tijekom bračne zajednice. Međutim, posljedica stajališta sjednice Građanskog odjela VSH-a i danas je aktualna, jer je na temelju toga sudovima nametnuto da primjenjuju režime koji su na imovini postojali u doba njezina nastanka, pa će za neku imovinu u istom imovinskopravnom sporu biti primijenjeno načelo udjela u stjecanju, a za neku presumpcija suvlasništva. Posljedično, i dalje se primjenjuju zakoni koji su nominalno zamijenjeni drugim zakonima.

6. IMOVINSKI ODNOSI *DE LEGE FERENDA*

Razvoj obiteljskog prava prati potrebu da se propisi usavršuju i dopunjuju kako bi novonastale situacije imale čvrst i siguran pravni okvir, kako za bračne drugove tako i za treće. U posljednjoj izmjeni obiteljskog zakonodavstva neki su instituti ostali izvan regulative (bilo da su ispušteni kao primjerice institut darovanja, a nekada su bili regulirani), neki su zanemareni premda su kao pravni problem prisutni (primjerice životna osiguranja), a neki zahtijevaju reviziju i znatno drukčiji pristup (primjerice poduzimanje poslova izvanredne uprave[124]).

[120] Čl. 551. ObZ 2015: "(1) Odredbe ovoga Zakona primjenjuju se i na obiteljske odnose koji su nastali do dana stupanja na snagu ovoga Zakona, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno. (2) Danom stupanja na snagu ovoga Zakona ne mijenjaju se prava i dužnosti stečena prema prijašnjim propisima."

[121] Čl. 552. st. 1.: "Postupci pokrenuti do dana stupanja na snagu ovoga Zakona dovršit će se prema odredbama Obiteljskog zakona (»Narodne novine«, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11., 25/13. i 5/15.)."

[122] Čl. 553.: "Iznimno od članka 552. stavka 1. ovoga Zakona, postupci o imovinskim odnosima bračnih i izvanbračnih drugova pokrenuti do dana stupanja na snagu ovoga Zakona dovršit će se prema odredbama zakona po kojem su pokrenuti osim postupaka pokrenutih od 1. rujna 2014. pa do stupanja na snagu ovoga Zakona, koji će se dovršiti prema odredbama Obiteljskog zakona (»Narodne novine«, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11., 25/13. i 5/15.)."

[123] Vidi prethodnu bilješku.

[124] Aralica, *op. cit.* u bilj. 15, str. 39.

U budućnosti će zakonodavac u vezi s imovinskim odnosima morati odgovoriti na izazovna pitanja. Tako je osim međusobnog darovanja, darovanja od strane trećih i vraćanja darova potrebno detaljnije urediti odnos vlasništva nad autorskim djelom (autorskih prava) i prihoda od njega gledanih kroz prizmu nastanka jednog i ostvarivanja drugoga s obzirom na prestanak braka razvodom. Potom je nasušno potrebno regulirati pitanje imovine stečene ugovorom o doživotnom uzdržavanju, zatim sudbinu doprinosa za mirovinsko i zdravstveno osiguranje, (bivše) stanarsko pravo, osobne nagrade, status buduće zarade (kao što su otpremnine, odštete i naknade od poslodavca), sudske nadležnosti glede kako bračne stečevine općenito tako i u odnosu na poslovne udjele[125] i statusa poslovnih udjela, odnos načela povjerenja u zemljišne knjige i bračne stečevine, o vremenu stjecanja imovine izvanbračnih drugova, itd. Za mnoga od ovih pitanja postoje odlične sugestije u praksi i teoriji.[126] Sve to, kad bi bilo uokvireno zakonskim propisom, davalo bi osjećaj promišljenih rješenja, pravne sigurnosti i vladavine prava, jer ujednačena sudska praksa ishodište je pravednosti. Možebitne, a doista potrebne promjene i poboljšanja obiteljskog propisa glede imovinskih odnosa bračnih i izvanbračnih drugova bit će jedan od kamenčića mozaika koji se zove vladavina prava. U tome smislu „ima prostora za daljnji napredak, za popravljanje određenih slabosti, kao i za otklanjanje još postojećih aporija".[127]

LITERATURA

Alinčić, M.; Bakarić Abramović, A.; Belajec, V.; Dika, M.; Hrabar, D.; Hrvatin, B.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljski zakon, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2013.

Alinčić, M.; Bakarić, A., *Porodično pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1989.

Alinčić, M.; Bakarić, A.; Hrabar, D., *Obiteljsko pravo I. Suvremene tendencije*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1992.

Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac-Lozić, D.; Korać, A., *Obiteljsko pravo,* Narodne novine, Zagreb, 2006.

Aralica, T., *Bračna stečevina i drugi imovinskopravni odnosi bračnih drugova u sudskoj praksi*, Informator, Zagreb, 2024.

[125] O tome Hrabar, D., *Prijepori o sudskoj nadležnosti i poslovnim udjelima u svjetlu bračne stečevine*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, *vol*. 72, br. 1-2, 2022., str. 189 – 211; Hrabar, *op. cit.* u bilj. 4, str. 55.

[126] *V.* Aralica, *op. cit.* u bilj. 15, str. 30 i d.

[127] Winkler, S., *op. cit.* u bilj. 1, str. 453.

Aras Kramar, S., *Postupak radi zaštite obiteljskog doma – otvorena pitanja*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, *vol.* 45, br. 1, 2024., str. 135 – 151.

Eisner, B., *Medjunarodno, medjupokrajinsko (interlokalno) i medjuvjersko bračno pravo Kraljevine Jugoslavije*, Tipografija, Zagreb, 1935.

Gavella, N., *Građanskopravno uređenje u Hrvatskoj i pripadnost pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu*, u: Gavella, N. *et al.*, *Hrvatsko građanskopravno uređenje i kontinentalnoeuropski pravni krug,* Pravni fakultet u Zagrebu – Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljsko pravo, Zagreb, 1994.

Henrich, D., *Sul futuro del regime patrimoniale in Europa*, u: Patti, S. (ur.), *Annuario di diritto tedesco (2002)*, Giuffrè, Milano, 2003., str, 29 – 42.

Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.

Hrabar, D., *Bračni ugovori – prošlost, sadašnjost, budućnost*, Odvjetnik, br. 2, 2022., str. 7 – 21.

Hrabar, D., *Presuda u predmetu S. L. i J. L. protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. et al., *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 113 – 134.

Hrabar, D., *Prijepori o sudskoj nadležnosti i poslovnim udjelima u svjetlu bračne stečevine*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, *vol.* 72, br. 1-2, 2022., str. 189 – 211.

Hrabar, D., *Retroaktivnost i stečena prava prema Obiteljskom zakonu*, Hrvatska pravna revija, *vol.* 5, 2005., str. 38 – 46.

Hrabar, D., *Režim stjecanja i diobe imovine bračnih drugova u hrvatskom i poredbenom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, *vol.* 44, br. 3, 1994., str. 235 – 252.

Hrabar, D., *Status imovine bračnih drugova – neka pitanja i dvojbe*, Godišnjak – Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i prakse, *vol.* 9, 2002., str. 43 – 61.

Hrabar, D.; Gašparić, A., *Obiteljski zakon u svjetlu načela vladavine prava*, Hrvatska pravna revija, vol. 18, br. 3, 2018., str. 1 – 21.

Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2021.

Karlović, T., *Consequences of the "Springtime of Nations" in Croatia – Finding a Separate Legal System Based on the Roman Legal Tradition Through Reaction.* u: Veress, E. (ur.), *Fundamental Legal Transformations as a Consequence of the Springtime of Nations (1848),* Ferenc Mádl Institute of Comparative Law, Budapest, 2024., str. 43 – 68.

Krešić, M., *Nasljednopravna načela Općega građanskog zakonika u praksi hrvatsko-slavonskih ostavinskih sudova,* Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, *vol.* 63, br. 5-6, 2013., str. 1095 – 1117.

Lucić, N., *Dokazivanje izvanbračne zajednice – odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu*, Pravni vjesnik, *vol.* 31, br. 3-4, 2015., str. 101 – 131.

Lucić, N., *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost*, Narodne novine, Zagreb, 2020.

Majstorović, I., *Bračni ugovor – novina hrvatskoga obiteljskog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.

Majstorović, I.; Šimović, I., *Opseg lišenja poslovne sposobnosti kao pretpostavka zaštite prava i dostojanstva osoba s invaliditetom*, Ljetopis socijalnog rada, *vol.* 25, br. 1, 2018., str. 65 – 84.

Margetić, L., *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1996.

Margetić, L.; Apostolova Maršavelski, M., *Hrvatsko srednjovjekovno pravo – vrela s komentarom*, Drugo dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 1999.

Petrak, M., *Code Civil i hrvatska pravna kultura*, u: *Hrvati i Ilirske pokrajine (1809.-1813.)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, str. 455 – 470.

Prokop, A., *Komentar Osnovnom zakonu o braku*, Školska knjiga, Zagreb, 1969.

Šimović, I., *Pravno uređenje obiteljskog doma u hrvatskom obiteljskom pravu – prijepori i dvojbe*, Hrvatska pravna revija, *vol.* 15, br. 2, 2015., str. 33 – 45.

Šimović, I., *Obiteljski dom u njemačkome pravnom sustavu i mogućnost implementacije njemačkih rješenja u hrvatski pravni sustav*, u: Sikirić, H.; Baretić, M.; Miladin, P.; Davitkovski, B.; Bužarovska, G.; Koevski, G.; Kanceljak, I. (ur.), *V. Zagrebačko-skopski pravni kolokvij – Zbornik radova*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2015., str. 227 – 249.

Šimović, I., *Obiteljski dom, novi Obiteljski zakon iz 2015. i Preporuka Vijeća Europe o pravu bračnih drugova na korištenje obiteljskog doma*, u: Barbić J. (ur.), *Pravo na dom*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2016., str. 141 – 163.

Šimović, I., *Pravo djeteta na stanovanje*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.

Traljić, N.; Bubić, S., *Bračno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007.

Winkler, S., *Imovinski odnosi u obitelji: nacionalna pravna rješenja i europski trendovi*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, *vol.* X, br. 1, 2019., str. 447 – 467.

Zupančič, K., *Družinsko pravo*, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1999.

Žiha, N., *Imovinskopravni aspekti prestanka braka u rimskoj pravnoj tradiciji*, u: Rešetar, B., Župan, M. (ur.), *Imovinskopravni aspekti razvoda braka – hrvatski, europski i međunarodni kontekst*, Pravni fakultet J. J. Strossmayera, Osijek, 2011., str. 47 – 67.

Summary

Dubravka Hrabar *

HISTORICAL AND LEGAL REGULATION OF PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES AND UNMARRIED PARTNERS

Although marriage is primarily perceived as a social and legal relationship characterized by a strong emotional dimension, the cohabitation of spouses or unmarried partners inevitably gives rise to property relations and economic interests. The legal regulation of such property relations is as old as marriage itself as a legal institution. Initially, however, these relations reflected the unequal status of women and men and were structured largely to the disadvantage of women. Even less progress can be observed with regard to unmarried partners, whose unions were, throughout much of legal history, either prohibited or disregarded by the legal system. Meaningful improvements in the legal position of spouses did not emerge until changing perceptions of women became part of broader social transformations, commonly associated with the various waves of feminism or, more generally, with the development of the principle of gender equality.

*This paper examines the fundamental features of the property regimes governing marital relations, beginning with Roman law, which was predominantly patriarchal in nature, albeit containing certain legal mechanisms that afforded limited protection to a woman's status and property. Medieval law in the territory of present-day Croatia provided only modest improvements aimed at strengthening women's property rights, both in relation to their husbands and vis-à-vis third parties. During the period in which the Austrian General Civil Code (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – ABGB*) was also in force in Croatia, three statutory property regimes existed. Although these regimes largely reflected the prevailing patriarchal model, they nevertheless granted women certain limited rights, including the right to bring legal claims against their husbands and to revoke their authority to administer the wife's property.*

During the socialist period, several family law statutes were enacted, including the Basic Marriage Act and the Marriage and Family Relations Act. These statutes abandoned patriarchal principles and were founded upon the legal equality of spouses, including equality in matters of property. Their regulation was based on a dual property regime, distinguishing between marital property and separate property, while

* Dubravka Hrabar, Ph. D., Professor, University of Zagreb Faculty of Law, Trg Republike Hrvatske 14, 10 000 Zagreb; dubravka.hrabar@pravo.unizg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4103-8190

also providing a modest yet satisfactory legal framework for the property relations of unmarried partners.

Following the establishment of Croatia's independent political and legal system, several family law statutes were adopted. Among them, the Family Act of 1998 introduced the most significant reforms by replacing the concept of joint property with the institution of marital acquisitions and by establishing a framework for contractual regulation of property relations between spouses.

A particularly complex issue concerns the relationship between civil law and family law regulation, namely whether these legal frameworks should be regarded as complementary or competing systems. In contemporary circumstances, the growing complexity of commercial and economic relations presents new challenges de lege ferenda *and raises further questions regarding the future development of matrimonial property law.*

Key words: marriage; extramarital union; property relations